

K. NOREL

Westfriesse gastdagen

Ze zijn nu uit de tijd, de gastdagen. De hoogconjunctuur is over West-Friesland gegaan. De weiden zijn gescheurd. Koolbouwer gaf rijker bestaan dan grasboer, en bollenkweker kon je later nog weer beter wezen dan koolbouwer. De boerderijen met het hupse puntdak, en de kleine woninkjes met de houten topgevel staan nu onwennig en vereenzaamd tussen winkels en landhuisjes. En de auto's hebben de plaats van de sjezen en dé tentwagens ingenomen.

Die hoogconjunctuur is nu weer glad voorbij. Na zes jaren, waarin de tuinders met schorpioenen gegeseld zijn geworden, zijn de auto's verdwenen en hebben de villa's hun glans verloren. Maar de rijtuiggen en de paarden zijn niet teruggekomen, de „hultjes" en de „kiepen" der boerinnen evenmin, en het aloud gebruik der gastdagen is niet hersteld geworden. Als ik dus over de gastdagen wat vertel, dan heb ik het over de verleden tijd, over een dertig, veertig jaar terug. Ik heb het dan ook over de kermis en over de Zondag, want de gastdagen vielen altijd op Zondag en ze hingen altijd met de kermis samen. West-Friesland is thans het „land zonder herders" geworden, het land van de lege pastorieën en van de kerken, die Zondag aan Zondag gesloten blijven..

Voor dertig jaar hadden de meeste pastorieën nog bewoners, en gingen in de meeste dorpen de kerkdeuren nog elke Zondag open. Maar toen reeds leefde het volk aan de kerk voorbij. In die jaren hebben moderne dominees de huidige staat van zaken voorbereid...

Kenniszondag, dat was de gastdag voor het hele dorp. Dan was er geen woning of er kwamen familieleden of vrienden „te warskip", en omdat elke Westfrieszin er prijs op stelde, dat de gasten een „gnappe" indruk zouden krijgen, was het in de week daarvoor „uitdoenderstaid". Dan moest in de eerste plaats alles binnenshuis een beurt hebben, niet alleen de kamers en de gangen, maar ook het „koejes" (de koestal) 4 werd „gewitteld". Stallen en groep werden grondig gereinigd en daarna in de witkalk gezet, en voor de raampjes, waar 's winters de koeien met hun lodderogen doorkeken, werden kraakheldere gordijntjes gehangen.

Dat was de binnenkant, maar de buitenkant van het huis werd evenmin vergeten. De dorpsschilders kwamen in de week voor „kerremis" handen tekort, om alle hekken en brugjes te verven; de boer of zijn knecht moesten in tuinen en op dammen het gras korten en de „kantjes snaien", en vergeet vooral niet, dat de gevels en bomen vóór het huis hun beurt moesten hebben. De muren kregen een onderrand van zwarte teer, en daarboven een brede band van blauwe kalk, en de linden vóór de huizen hadden dezelfde bewerking te ondergaan. Het ondereind der stammen tot een hoogte van een goede meter werd geblauwd.

Op zo'n Zaterdagavond voor „kerremis" moest je zo'n Westfries dorp eens doorkruisen. Alle straten en runnetjes zo brandschoon, dat je er wel van zoudt kunnen eten; alle heggen en perken gladgeschoren; alle hekken en bruggetjes blinkend van de verf, en alle bomen met pauwblauwe benen!

Zo tegen een uur of elf op Zondagmorgen kwamen de „warskippers”. Vaak een lange rij van rijtuigen. Boerenfamilies kwamen met de tentwagens, die flink wat volk bevatten konden. Jongetrouwde lui en ook verloofde paartjes dikwijls met de sjees. En vooral bij deze laatste kon men fijne „steltjes” aantreffen. Een glanzende „zwart” of „bles”, een hoge sjees, en daarop naast de boer een boerin, met de kap op en een dikke bloedkoralen ketting om de hals. Je wist vaak niet wat het mooiste van zo'n „steltje” was: het paard, de fijn beschilderde wagen of zo'n blozend boerenpaar, waar bij de vrouw de gouden kurketrekkers van het „ijzer” en de blinkende edelstenen van onder de kiep kwamen kijken.

Onderweg hadden de „warskippers” allicht een kerkklok horen luiden; in het dorp zelf had die waarschijnlijk ook geluid. Maar dit zijn klanken, die aan Westfrieze oren voorbijgaan. Alleen op Oudejaarsavond luidt voor hen de kerkklok. Op kermis-zondag is het bij de kerk enkel druk omdat de hele „kerkebaan” vol kramen staat.

In de goede oude tijd hield men er in West-Friesland van om alles „lenig an” te doen. En daarom ging men na de aankomst der „warskippers” nooit dadelijk de kermis op. Eerst was het „konkeltaid” en daarbij „konkelde” men „mit koek”. Als dit hapje binnen was, dan was er onder „'n borreltje” alle tijd om wat te „lollepotten” en het spreekt vanzelf dat de vrouwelijke gasten een wandeling door het huis moesten maken, het „koejes” natuurlijk niet uitgezonderd, en dat het mannelijk deel van het bezoek een kijkje op het bedrijf moest nemen.

Inmiddels was het etenstijd geworden, en de tafel droeg alweer het kenmerk, dat men die dag een huis „mit gaste” had. Dan kwamen er geen „heerdkoeken” of „zuurwaaienzuipen” op tafel en werd ook niet het „douplokkie” midden in de

„eerappels” neergezet, maar werd ter ere van de gasten de „buttergieter” (de sauskom) gebruikt. Na het maal diende men een poosje uit té zakken, om 't even binnen, of, bij mooi weer, „in het groentje”, en als het warm was zaten daarbij de mannen liefst in het „halfhempie.”

Pas na het „koppie thee” ging men te „kerremis.” Dan deunde het op de kerkebaan van mensen. De kleintjes liepen de kraam van Theunis plat om „piepzakken”, die dan ook erbarmelijk piepten, net zolang tot de kindermonden er al te veel van wilden maken en het te strak gespannen blaasje met een flop uiteenspatte. Het jonge volk zwierde op de dansvloer rond en de mannen gingen bij voorkeur naar „de baan”, om daar van de verhoogde planken gaanderij het kolfspel aan te zien, dan wel om in de baan wijdbeens, met de kolf in de hand de bal naar de scheve paal aan het eind der baan te slaan. En als dan een bal ketsend tegen die paal stuitte, zodat hij, naar 't oordeel der toeschouwers „'m best an” had, dan stootten de kolven van de makkers het applaus op de cementen vloer. Dat kolven! Het is een van de oudste takken van sport in Nederland. De Maliebaan in Utrecht en het Malieveld in Den Haag bewaren nog steeds de herinnering aan de middeleeuwse voorloper van het kolfspel, dat nu bijna overal is uitgestorven. Alleen West-Friesland hield — en houdt het nog! — in hoge ere. Daar heeft de hoogconjunctuur geen vat op kunnen krijgen. Geen dorp of het heeft een kolfbaan, en geen boer zo oud of hij hanteert de kolf nog bij gelegenheid. De concurrentie van het biljart en zelfs van het voetbalspel heeft de liefhebberij om „een spuitje” te kolven nog niet kunnen doven.

De vrouwen liepen in de middaguren doorgaans van alles af, maar ze vergaten nooit, om, bij de terugkeer in het huis van den gastheer en de gastvrouw, een

„pondje" (koek) mee te brengen. Dat was de kleine contra-prestatie voor het genoten gastmaal. De gastvrouw harerzijds besloot de tractatie met het „halfzessie". Wanneer dat op was, begon de avond te vallen en werd „'t peerd besteld." „Wel over, 'oor," en „thuis g'neivend", dat was de afscheidsgroet aan de gasten, en deze, van onder de kap der wagens buigend, groetten terug: „Nou g'ndag, 't was 'n arg aardig daggie, éh!" En dan ging daar weer de lange rij van wagens over de straatweg, onder het in avond vervagend groen der bomen, terwijl de kaarsen van de rijtuiglampen op de paardelijven glansden, en de hoeven op de keien klakten.

De gastdag was weer om, en voor de ouderen was het feest meteen voorbij. Zij hadden voor „deuze reis" weer hun kermis gevierd. Anders stond het echter met het jonge volk. Voor die was het pas „verklaiderstaid" geworden. Het „nuuwe pak" in West-Friesland kreeg men met de kermis wat elders in het land Paasbest of Pinksterpronk heet — ging uit, want voor de „eivend" was het „zundes kleidje" nog gnap genoeg. De „maidjes" en de „knechies" gingen dansen. Als de „steltjes" na een verre rit reeds lang op stal stonden en de „oudjes" hun hoge bedsteden al uren te voren beklommen hadden, dan zwierde het jonge volk nog op de dansvloeren.... De „speulman" streek wel op zijn krassende viool, en de kastelein tapte graag „van nuuws" in....

En als eindelijk de kastelein de lichten doofde en de deuren sloot, dan zwierven de „joöns en de maidjes" „omwaid", om zich te verbergen in de plooiën van de nacht. Dan werd het stil en donker in het dorp.... En van wat er in die uren voorviel hoorde men pas maanden later — in enkele gevallen.

De kermissen hebben zich door hoog- en laagconjunctuur heen gehandhaafd in

West-Friesland. Zó welvarend kon De Streek niet worden of men bleef nog geporteerd op het platvloers vermaak, en zo fel kon de crisis niet woeden of er bleef nog geld om op de kermis stuk te slaan. Maar de gastdagen zijn verdwenen. Alleen het uitgaan van het jonge volk, hun dansen en hun drinken heeft stand gehouden. Het verbaast niet, dat er verscheiden stemmen opgaan om de kermissen af te schaffen, ook van mensen die de oude gastdagen hoog in ere hielden en in de kermis op zichzelf, noch in het feit dat ze op Zondag gehouden werd, bezwaren zagen. Ach, deze stemmen zijn als die van roependen in de woestijn. Een krachtig burgemeester heeft in een enkel dorp de kermis afgeschaft, maar in het jaar na zijn aftreden was ze weer ingevoerd. Een dominee heeft tegen de kermis gepreekt. Men lachte er wat om toen de twee kerkvoogden en de zes bedeeden, die zijn gehoor gevormd hadden, het oververtelden.

Het Westfrieze volk heeft in de kerken stenen voor brood gekregen; het is uit de kerken weggepreekt. Nu vraagt het brood en spelen....